

تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی مردم روستایی (مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان دنا)

زینب شریفی^۱، مهدی نوری پور^۲

چکیده

دستیابی به اهداف توسعه پایدار روستایی بدون وجود حد مطلوبی از سرمایه اجتماعی محقق نخواهد شد. از طرف دیگر، پسوند پایدار در توسعه پایدار روستایی با محیط گرایی و رویکرد زیست محیطی به توسعه آمیخته است و راه حل بحران های زیست محیطی تغییر نگرش انسان می باشد. بنابراین با توجه به اهمیت دو مسئله سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی در توسعه پایدار روستایی، هدف تحقیق حاضر تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی می باشد. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۵۰۰ سرپرست خانوار روستایی بخش مرکزی شهرستان دنا بود که براساس جدول کرجسی و مورگان، اندازه نمونه ۳۰۰ سرپرست خانوار تعیین شد. نمونه گیری به صورت خوشه ای چند مرحله ای انجام گرفت. ابزار تحقیق، پرسشنامه بود و روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات متخصصان توسعه روستایی و پایایی سوالات با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد. نتایج آزمون t تک نمونه ای نشان داد در بین ۵ مولفه سرمایه اجتماعی، ۴ مولفه اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی به طور معنی داری از حد متوسط بالاتر و مولفه شبکه اجتماعی به طور معنی داری از حد متوسط پایین تر بود. هم چنین، بین ۵ بعد نگرش زیست محیطی، ابعاد محیط گرایی، تعادل و بحران محیطی به طور معنی داری بالاتر از حد متوسط و ۲ بعد محدودیت در رشد و انسان محور به طور معنی داری پایین تر از حد متوسط بودند. نتایج آزمون ضریب هم بستگی پیرسون نیز نشان داد بین دو متغیر نگرش زیست محیطی و سرمایه اجتماعی رابطه ای وجود نداشت.

واژگان کلیدی: توسعه روستایی، سرمایه اجتماعی، نگرش زیست محیطی، پارادایم نوین زیست محیطی.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۰۹/۱۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۳/۳۰

^۱ دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی دانشگاه یاسوج (Email: zeinabsharifi@ymail.com)

^۲ دانشیار ترویج کشاورزی و توسعه روستایی دانشگاه یاسوج (نویسنده مسئول) (Email: mnooripoor@yu.ac.ir)

مقدمه

امروزه مباحث توسعه به ویژه توسعه پایدار برای ارتقای جایگاه روستا و روستاییان از اهمیت خاصی برخوردار است. توسعه پایدار روستایی فرآیندی چند بعدی است که باید از طریق رویکرد پایین به بالا و استفاده پایدار و مشارکتی از منابع محلی به وجود آید (ریاحی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲). دستیابی به اهداف توسعه پایدار روستایی بدون نهادینه شدن مشارکت روستاییان در فرآیند توسعه روستایی امری محال است (فعلی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۶). به بیان دیگر، بدون وجود حد مطلوبی از سرمایه اجتماعی، هیچ یک از ابعاد سه گانه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی توسعه به طور کامل محقق نخواهد شد (شربتیان و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۰). در همین راستا، تقویت سرمایه های اجتماعی یکی از راهکارهای گسترش توسعه پایدار روستایی به شمار می رود (رومیانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۹۹). در واقع، از منظر توسعه پایدار، سرمایه اجتماعی مکمل سرمایه های طبیعی، انسان ساخت و انسانی، جزئی تفکیک ناپذیر از مجموعه ثروت هر ملتی است و با تأکید بر شبکه ای شدن، اعتماد و روابط در جامعه به طور کلی یکی از عوامل اصلی توسعه و به طور خاص یکی از عوامل کلیدی توسعه اجتماعات محله ای و روستاها به شمار می آید (نیک پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳۷؛ عینالی، ۱۳۹۳: ۳۷۹).

از طرف دیگر، پسوند پایدار زمانی به صورت مشخصه توسعه پایدار روستایی به کار می رود که با محیط گرایی و رویکرد زیست محیطی به توسعه آمیخته شود. رابطه توسعه پایدار و محیط زیست، یک رابطه دو طرفه است و غفلت از محیط زیست، مانع دستیابی به اهداف توسعه می شود (وئوقی و ایمانی، ۱۳۸۹: ۲۷). این در حالی است که محققان زیست محیطی معتقدند امروزه بحران های زیست محیطی به طرز نگران کننده ای زندگی انسان را تهدید کرده تا حدی که حیات انسان و سایر موجودات در کره خاکی را به مخاطره انداخته است. هیچ کس نمی تواند این ادعا را مطرح کند این تغییرات مستقل از اراده انسان است. اشتباهاتی که در افکار، نگرش و رفتارهای انسان در نتیجه فعالیت هایش بر روی زمین بوجود آمده، یکی از علت های اصلی خساراتی است که محیط زیست متحمل آن گردیده است (صالحی و امام قلی، ۱۳۹۱: ۹۳). بسیاری بر این باورند که راه حل بحران های زیست محیطی می باید در تغییر رفتار و نگرش انسان و روش زندگی وی بر کره ی خاکی، جست وجو شود. برای این منظور، انسان ها باید متقاعد شوند که محیط زیست طبیعی، نه فقط به خاطر سود رسانی به انسان، بلکه به دلیل ماهیت خویش، ارزش بالایی دارد. به همین دلیل باید احترام و حفاظت شود (نوری پور و احمدوند، ۱۳۹۰: ۳۰).

با توجه به اهمیت نگرش زیست محیطی در جلوگیری از تخریب محیط زیست و در نتیجه دستیابی به توسعه پایدار و همچنین نقش سرمایه اجتماعی به عنوان تسهیلگر و از عوامل کلیدی در فرآیند توسعه پایدار، این مطالعه با هدف تحلیل رابطه بین سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان دنا انجام گرفت. در این راستا اهداف اختصاصی زیر دنبال شد:

- بررسی میزان سرمایه اجتماعی روستاییان در منطقه مورد مطالعه
- بررسی میزان نگرش زیست محیطی در منطقه مورد مطالعه
- بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی

مبانی نظری تحقیق

سرمایه اجتماعی یکی از مؤلفه های اصلی پارادایم جدید توسعه است که در دو دهه اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. سرمایه اجتماعی منبعی است که میراث روابط اجتماعی بوده و کنش جمعی را تسهیل می کند. این منبع از طریق اجتماعی شدن مناسب حاصل می شود، و در برگیرنده اعتماد، هنجارها و شبکه هایی از پیوندهای اجتماعی است که به گرد آمدن افراد به صورت منسجم و باثبات در داخل گروه، به منظور تأمین هدفی مشترک منجر می گردد (نیک پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۷).

مفهوم سرمایه اجتماعی در برگیرنده مفاهیمی همچون اعتماد، همکاری و همیاری میان اعضای یک گروه یا یک جامعه است که نظام هدفمندی را شکل می دهند (گنجی و زارع غیاث آبادی، ۱۳۹۴: ۱۱۰). همچنین، با مفاهیمی از قبیل جامعه مدنی و ارتباطات پیوند دارد (Adam & Roncevic, 2003: 165).

مفهوم سرمایه اجتماعی از سه تألیف کلیدی بوردیو، کلمن و پاتنام بوجود آمده است. بوردیو اساس هر جامعه ای را در سرمایه اجتماعی آن جامعه می داند. از نظر وی جایگاهی که برای سرمایه اجتماعی در نظر گرفته می شود بر گستره پیوند ها یا شبکه های اجتماعی متمرکز است و این شبکه های اجتماعی هستند که باعث ایجاد حس مشارکت و اعتماد می شوند. کلمن بر شبکه ها و ارزش های مشترک جامعه و افراد تأکید دارد و معتقد است پیوندها در بین افراد از این طریق امکان پذیر می شود. از نظر پاتنام، سرمایه اجتماعی آن دسته از ویژگی های زندگی اجتماعی، شبکه ها، هنجارها و اعتماد است که مشارکت کنندگان را قادر می سازد تا به شیوه ای موثرتر اهداف مشترک خود را تعقیب کنند (شربتیان و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۶-۱۴۷). صاحب نظر دیگر در زمینه سرمایه اجتماعی فوکویاما است. وی معتقد است سرمایه اجتماعی نمونه ای از هنجار غیررسمی است که همکاری بین افراد را تقویت می کند. با این تعریف، اعتماد، شبکه ها، جامعه مدنی که با سرمایه اجتماعی مرتبط هستند همگی پدیده هایی هستند که در نتیجه سرمایه اجتماعی حاصل می شوند اما خودشان سرمایه اجتماعی را شکل نمی دهند (Fukuyama, 2001: 7). در تعریف دیگر اصطلاح سرمایه ی اجتماعی به سرمایه هایی از قبیل اعتماد اجتماعی، هنجارها، و شبکه هایی که مردم برای حل مشکلات عمومی ترسیم می کنند، اطلاق می شود (Adam & Roncevic, 2003: 170). همچنین می توان گفت سرمایه اجتماعی شامل نهادها، روابط، گرایش ها، ارزش و هنجارهایی است که بر رفتارها و تعاملات بین افراد حاکم است (Gratano et al, 1996: 607). به بیان دیگر، سرمایه اجتماعی آن دسته از شبکه ها و هنجارهایی است که مردم را قادر به عمل جمعی می کند (Woolcock & Narayan, 2000: 227).

برای فهم سرمایه اجتماعی به طور مفیدتر باید آن را به دو طبقه ساختاری و شناختی تقسیم بندی کرد. سرمایه اجتماعی ساختاری، بیرونی، عینی و قابل مشاهده می باشد ولی سرمایه اجتماعی شناختی، درونی و ذهنی است. سرمایه اجتماعی ساختاری شبکه ها، روابط و مشارکت را شامل می شود و سرمایه اجتماعی شناختی به شکل های؛ اعتماد، انسجام، همکاری متقابل، هنجارهای اجتماعی، نگرش ها و رفتار در اجتماع وجود دارند (نادری مهدیی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۷).

پیشینه تحقیق

مطالعات مختلفی در زمینه سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی انجام گرفته است که در ادامه به برخی از آن ها اشاره می شود. نتایج تحقیق گنجی و زارع غیاث آبادی (۱۳۹۴) نشان داد در بین مولفه های سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی بالاترین میانگین را به خود اختصاص داد، اعتماد اجتماعی رتبه دوم قرار گرفت و مشارکت اجتماعی در مقایسه با سایر مولفه های سرمایه اجتماعی میانگین پایین تری داشت به طوری که کمتر از حد متوسط بود. در مجموع سرمایه اجتماعی پاسخگویان بالاتر از حد متوسط بود. یافته های رومیانی و همکاران (۱۳۹۴) با بررسی سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی نشان داد در بین مولفه های سرمایه اجتماعی، مولفه اعتماد اجتماعی دارای بالاترین میانگین بوده است. پاسخگویان در مولفه انسجام در سطح قابل قبولی قرار داشتند و از نظر مولفه های مشارکت و شبکه ها و نهادهای محلی در سطح پایینی قرار داشتند. به طور کلی سطح سرمایه های اجتماعی در حد متوسط بود.

■ شربتیان و همکاران (۱۳۹۴) به مطالعه تأثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی پرداختند. نتایج مطالعات آن ها نشان داد اعتماد اجتماعی پاسخگویان در سطح نسبتاً بالایی بوده است. انسجام اجتماعی پاسخگویان در سطح نسبتاً متوسطی و مشارکت آنان تقریباً زیاد بوده است. به طور کلی سرمایه اجتماعی ۴۶/۲ درصد روستاییان در حد متوسط بوده است.

ریاحی و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی و ارزیابی سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر آن در بین روستاییان پرداختند. نتایج مطالعات آنان نشان داد به ترتیب از لحاظ مشارکت و شبکه اجتماعی ۷۶/۱ و ۷۳/۲ درصد از روستاییان در سطح متوسط به بالا بوده است. همچنین اعتماد اجتماعی ۷۹/۲ درصد روستاییان در سطوح بالا و خیلی بالا بوده است. ۵۹/۳ درصد از روستاییان دارای انسجام اجتماعی در سطح متوسط بودند. به طور کلی سطح سرمایه اجتماعی روستاییان منطقه اورامانات در حد بالاتر از متوسط ارزیابی شد.

نتایج تحقیق احمدوند و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد سرمایه اجتماعی روستاییان مورد مطالعه در شهرستان بویراحمد در حد متوسط و بالا بوده است. با توجه به اینکه بخشی از تحقیق بررسی نگرش زیست محیطی می باشد در ادامه به نگرش زیست محیطی و برخی مطالعات انجام شده پرداخته می شود.

نگرش زیست محیطی عبارت است از تمایلاتی که از طریق ارزشیابی محیط زیست با درجاتی از علاقه یا بی علاقهگی ابراز می شود (Hawcroft & Milfont, 2010: 143). به طور کلی نگرش نسبت به طبیعت با توجه به دو دیدگاه کلی مورد بحث قرار گرفته است که شامل پارادایم مسلط اجتماعی و پارادایم نوین زیست محیطی است. در دیدگاه اول، بشر تنها حکمران کره زمین است و بر معافیت بشر تاکید دارد که این پارادایم با نگرش های زیست محیطی رابطه منفی دارد. با ناکارآمدی فناوری هایی که بشر آن را مایه خیر و برکت می دانست، نظریات طبیعت محور شکل گرفتند که مجموعه ای از آن ها را در پارادایم نوین زیست محیطی می توان مشاهده نمود (صالحی و پازوکی نژاد، ۱۳۹۳: ۷۲). پارادایم های زیست محیطی هم در جامعه شناسی محیط زیست و هم در روان شناسی محیط زیست مورد مطالعه قرار گرفته اند و منبع شناخت نسبت به ارزش ها، باورها و تصورات اشخاص درباره طبیعت و جایگاه انسان در آن است (Putnam, 2006: 401). پارادایم نوین زیست محیطی مجموعه ای از گزاره های مربوط به باور افراد را مورد استفاده قرار می دهد که بر اساس آن، دیدگاه فرد نسبت به طبیعت و رابطه انسان ها با این آیین دارای طبیعت ارزیابی می شود. این پارادایم دارای سه بعد شامل تعادل اکولوژیکی، رد تسلط انسان بر طبیعت و قایل شدن به رشد اقتصادی محدود است (عابدی سروستانی، ۱۳۹۳: ۳۶). این رویکرد با شناسایی ظرفیت ابتکاری انسان، معتقد بود که انسان ها به عنوان موجودات اکوسیستمی با دیگر گونه ها وابستگی متقابل دارند. همچنین به قدرت نیروهای اجتماعی و فرهنگی اهمیت قایل بود. در مقابل انسان ها نیز تحت تأثیر بازخوردهای اکوسیستم می باشند (بنی فاطمه و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷۵).

دانلوپ و همکاران (۲۰۰۰) با استفاده از مبانی این پارادایم، مقیاسی طراحی کرده و از آن برای سنجش جهان بینی، نگرش، باور و حتی ارزش محیط زیستی افراد استفاده کردند. این مقیاس نگرش زیست محیطی را در ۵ بعد مورد سنجش قرار می دهد. بعد اول محیط گرایی می باشد که بر ارجحیت کل موجودات بر انسان اشاره دارد و بر خلاف نگرش انسان محوری می باشد. بعد دوم نگرش محدودیت در رشد است که بر محدود نمودن خواسته ها و فعالیت های بشری به عنوان راه حل مسائل زیست محیطی می نگرد. بعد سوم مربوط به نگرش تعادلی به طبیعت است. این بعد، تعادل انسان و طبیعت را ضامن بقاء و سلامتی کره ی خاکی می داند. در بعد چهارم که بر انسان محوری دلالت دارد بر ارجحیت و برتری انسان بر سایر مخلوقات اشاره دارد و بعد پنجم بر وجود بحران در طبیعت معتقد است. تحقیقاتی در زمینه سنجش نگرش زیست محیطی با استفاده از این مقیاس انجام گرفته است که در ادامه به برخی از آن ها اشاره می شود.

صالحی و پازوکی نژاد (۱۳۹۳) به تحلیل عوامل اجتماعی موثر بر نگرش و عملکرد زیست محیطی دانشجویان پرداختند. یافته ها نشان داد پاسخگویان در بعد حفظ طبیعت بیشترین میانگین و در بعد محیط محوری کمترین میانگین را به دست آوردند و بر اساس میانگین کل، پاسخگویان نگرش مثبت به محیط زیست داشتند.

عابدی سروستانی (۱۳۹۳) به بررسی نگرش و رفتار محیط زیستی گردشگران پارک های جنگلی پرداخت. یافته ها نشان داد گویه «گیاهان و حیوانات به اندازه آدمی حق حیات دارند» در اولویت اول و گویه «انسان ها حق دارند که محیط زیست طبیعی را

متناسب با نیازهایشان تغییر دهند» در اولویت آخر جای گرفت. همچنین نگرش پاسخگویان نسبت به محیط زیست بالاتر از میانگین و متوسط به بالا ارزیابی شد.

معمدی‌نیا و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی نگرش زیست محیطی مالکان و مدیران SME های کشاورزی استان‌های کرمانشاه و ایلام پرداختند. یافته‌های آن‌ها نشان داد اصل امکان وقوع بحران زیست محیطی بیشترین میانگین و اصل عدم پذیرش استثناگرایی کمترین میانگین را داشت. هم چنین نتایج نشان داد بین سطح تحصیلات و نگرش زیست محیطی رابطه مثبت و معنی داری وجود داشت.

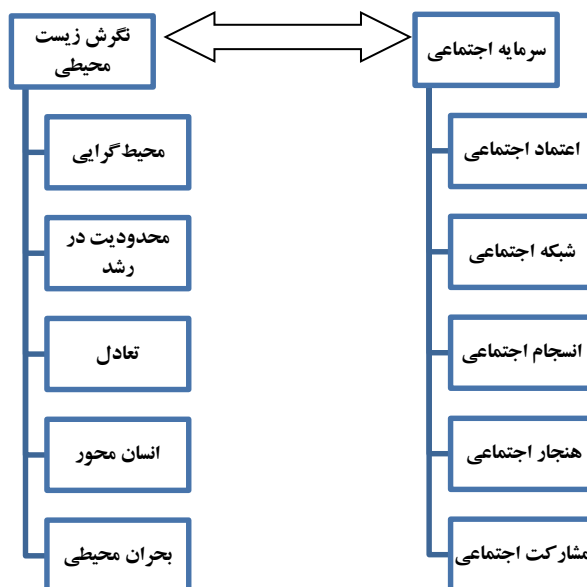
بنی فاطمه و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی نگرش محیط زیستی شهروندان شهر تبریز بر اساس پارادایم محیط زیستی نو پرداختند. نتایج آن‌ها نشان داد که میانگین نگرش شهروندان مورد مطالعه در مورد حمایت از محیط زیست، در حد متوسط بود. در خصوص ابعاد نگرش محیط زیستی، نتایج نشان داد که میانگین احتمال بروز بحران در محیط زیست در بین شهروندان بالا بود. بدین معنی که آن‌ها احتمال بروز بحران را در محیط زیست محتمل می‌دانند. ابعاد طبیعت محوری و شکنندگی تعادل طبیعت در حد متوسط قرار داشته و محدودیت رشد، در حد متوسط رو به پایین قرار داشت. بدین معنی که شهروندان تا حدودی نگرش طبیعت محوری داشتند و برای طبیعت اعم از گیاهان و حیوانات حق حیات قایل بودند و تعادل طبیعت را تا حدی ظریف و شکننده فرض کردند. اما در خصوص محدودیت رشد، میانگین نشان می‌دهد که پاسخگویان کمتر به محدودیت رشد باور داشتند و معتقد بودند زمین دارای منابع عظیم و غنی برای رشد جوامع است. همچنین نتایج نشان داد بین سرمایه فرهنگی و اقتصادی با نگرش محیط زیستی نیز رابطه معنی دار وجود داشت. بدین معنی که با افزایش سرمایه فرهنگی و اقتصادی، نگرش افراد حالتی حمایتی تر پیدا می‌کند. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که متغیر سرمایه فرهنگی، توانست حدود یازده درصد از واریانس نگرش محیط زیستی را تبیین کند.

نتایج مطالعه عابدی سروسنانی (۱۳۹۰) با بررسی نگرش و رفتارهای زیست محیطی دانشجویان دانشگاه گرگان نشان داد در بررسی نگرش زیست محیطی دو گویه «گیاهان و حیوانات به اندازه آدمی حق حیات دارند» و «اگر اوضاع به همین صورت پیش برود با فاجعه زیست محیطی روبرو خواهیم شد» بیشترین میانگین و گویه‌های «انسان‌ها حق دارند که محیط زیست طبیعی را متناسب با نیازهایشان تغییر دهند» و «اینکه گفته می‌شود بشر با بحران زیست محیطی روبرو است، بسیار اغراق آمیز است» کمترین میانگین را به خود اختصاص دادند. همچنین نگرش زیست محیطی پاسخگویان در حد نسبتاً مطلوب و بیش از حد متوسط بود.

نوری پور و احمدوند (۱۳۹۰) به تحلیل نگرش زیست محیطی دانشجویان کشاورزی دانشگاه یاسوج پرداختند. نتایج نشان داد نگرش زیست محیطی آن‌ها مثبت و متوسط بود.

لی^۱ (۲۰۰۸) نگرش زیست محیطی دانشجویان آفریقایی-آمریکایی را با استفاده از انگاره نوین زیست محیطی بررسی کرد. نتایج وی نشان داد نگرش حامی محیط زیستی پاسخگویان نسبتاً کم بود.

با توجه به مبانی نظری بررسی شده چارچوب مفهومی تحقیق در نگاره (۱) آمده است. همانطور که اشاره شد در این تحقیق بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی مورد نظر است که هر دو پدیده‌هایی چند بعدی هستند به طوری که سرمایه اجتماعی در ۵ مولفه شامل اعتماد اجتماعی، شبکه اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی بررسی می‌شود. هم چنین نگرش زیست محیطی شامل ۵ بعد محیط گرایی، محدودیت در رشد، تعادل، انسان محور و بحران محیطی می‌باشد.

شکل (۱): چارچوب مفهومی تحقیق

مواد و روش ها

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر چگونگی جمع آوری داده ها توصیفی از نوع همبستگی می باشد. جامعه آماری تحقیق شامل سرپرست خانوارهای روستایی بخش مرکزی شهرستان دنا بود که شامل حدود ۲۵۰۰ سرپرست خانوار روستایی بود که براساس جدول کرجسی و مورگان، اندازه نمونه ۳۰۰ سرپرست خانوار تعیین شد. نمونه گیری به صورت خوشه ای چند مرحله ای انجام گرفت. به این صورت که ابتدا دو دهستان بخش مرکزی شهرستان دنا انتخاب و سپس ۲۰ روستا از دهستان های مربوطه با استفاده از نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. سپس در هر روستا متناسب با تعداد سرپرست خانوارها، نمونه ها به صورت تصادفی انتخاب شدند. ابزار تحقیق، پرسشنامه بود و روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات متخصصان توسعه روستایی و پایایی سوالات با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد (جدول ۱). برای سنجش و اندازه گیری نگرش زیست محیطی از ۱۵ پرسش که توسط دانلاپ (۲۰۰۰) طراحی شده، استفاده شد. این متغیر شامل ۵ بعد نگرش محیط گرایی، محدودیت در رشد، تعادلی، انسان محوری و بحران محیطی می باشد و گویه های آن با مقیاس ۳ گزینه ای (مخالف، بی نظر و موافق) سنجیده شدند. سرمایه اجتماعی نیز در قالب ۵ مولفه اعتماد اجتماعی، شبکه اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی با استفاده از طیف ۳ گزینه ای (کم، متوسط و زیاد) سنجیده شد. تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شد و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از آمارهای توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و استنباطی (آزمون همبستگی پیرسون، آزمون t تک نمونه ای) استفاده شد.

جدول (۱): آلفا کرونباخ نهایی محاسبه شده برای بخش های مختلف پرسشنامه

بخش ها	تعداد گویه	آلفا کرونباخ
اعتماد اجتماعی	۷	۰/۸۶۲
شبکه اجتماعی	۸	۰/۷۵۰
انسجام اجتماعی	۵	۰/۷۷۰
هنجار اجتماعی	۳	۰/۴۳۰
مشارکت اجتماعی	۷	۰/۷۴۵

نتایج و بحث

نتایج نشان داد دامنه سنی پاسخگویان بین ۲۰ تا ۸۷ با میانگین ۴۴/۱۶ و انحراف معیار ۱۳/۳۹ بوده است. هم چنین میانگین سطح تحصیلات آنان ۸/۸۲ با انحراف معیار ۵/۰۱ بوده است. میانگین، انحراف معیار، ضریب تغییرات و رتبه بندی مولفه های سرمایه اجتماعی در جدول (۲) نشان داده شده است. یافته ها نشان داد اعتماد اجتماعی در رتبه اول قرار گرفت. شبکه اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی در رتبه های دوم تا چهارم واقع شدند. هنجار اجتماعی در رتبه آخر قرار گرفته است.

جدول (۲): میانگین، انحراف معیار، ضریب تغییرات و رتبه بندی مولفه های سرمایه اجتماعی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	مولفه ها
۱	۰/۱۹	۰/۴۳	۲/۲۳	اعتماد اجتماعی
۲	۰/۱۹	۰/۳۷	۱/۸۸	شبکه اجتماعی
۳	۰/۲۰	۰/۴۵	۲/۱۷	مشارکت اجتماعی
۴	۰/۲۱	۰/۴۸	۲/۲۵	انسجام اجتماعی
۵	۰/۲۴	۰/۵۶	۲/۲۵	هنجار اجتماعی

دامنه میانگین بین ۱ تا ۳ می باشد.

میانگین، انحراف معیار، ضریب تغییرات و رتبه بندی گویه های مقیاس نگرش زیست محیطی در جدول ۳ آمده است. بر اساس ضریب تغییرات به دست آمده، سه گویه "گیاهان و حیوانات به اندازه انسان ها حق زندگی دارند"، "اگر وضع به همین شکل ادامه پیدا کند به زودی با نابودی زمین روبرو خواهیم بود." و "طبیعت بسیار حساس است و به سادگی از بین می رود." به ترتیب رتبه ۱ تا ۳ را به خود اختصاص دادند. این یافته منطبق با یافته عابدی سروسستانی (۱۳۹۳) و عابدی سروسستانی (۱۳۹۰) می باشد به طوری که در هر دو مطالعه نیز گویه "گیاهان و حیوانات به اندازه انسان ها حق زندگی دارند." در اولویت اول قرار گرفته است. هم چنین منطبق با مطالعه عابدی سروسستانی (۱۳۹۰) گویه "اگر وضع به همین شکل ادامه پیدا کند به زودی با نابودی زمین روبرو خواهیم بود." در اولویت دوم قرار گرفته است. از طرف دیگر، گویه های "زمین گنجایش جمعیت بیشتر از این را ندارد."، "به کارگیری عقل و خرد بشر می تواند مانع از تخریب کره زمین شود." و "طبیعت آنقدر قوی و محکم است که می تواند در مقابل کارهای مخرب انسان دوام بیاورد." در رتبه های آخر قرار گرفتند.

جدول (۳): میانگین، انحراف معیار، ضریب تغییرات و رتبه بندی گویه های مقیاس نگرش زیست محیطی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	گویه	ابعاد
۱۴	۰/۵۲	۰/۷۷	۱/۴۶	به کارگیری عقل و خرد بشر می تواند مانع از تخریب کره زمین شود.*	زیست محیطی
۸	۰/۳۶	۰/۸۲	۲/۲۶	با وجود توانایی ها و استعداد بشر، او هنوز تسلیم طبیعت است.*	
۲	۰/۲۶	۰/۷۰	۲/۶۰	اگر وضع به همین شکل ادامه پیدا کند به زودی با نابودی زمین روبرو خواهیم بود.	
۱۳	۰/۴۹	۰/۸۳	۱/۶۷	زمین گنجایش جمعیت بیشتر از این را ندارد.	زیست محیطی
۱۰	۰/۴۳	۰/۵۲	۱/۱۹	منابع زیادی در زمین وجود دارد اگر بشر چگونگی بدست آوردن آن ها را یاد بگیرد.*	
۷	۰/۳۶	۰/۸۴	۲/۲۸	زمین همانند یک کشتی است که اتاق های محدود دارد.	
۵	۰/۳۰	۰/۷۷	۲/۵۴	دخالت انسان در طبیعت اغلب نتایج بسیار بدی را به وجود آورده است.	زیست محیطی
۱۵	۰/۵۴	۰/۸۴	۱/۵۵	طبیعت آنقدر قوی و محکم است که می تواند در مقابل کارهای	

				مخرب انسان دوام بیاورد.*	
۳	۰/۲۹	۰/۷۷	۲/۵۷	طبیعت بسیار حساس است و به سادگی از بین می رود.	انسان محور
۱۲	۰/۴۸	۰/۹۵	۱/۹۶	انسان ها حق دارند که از منابع طبیعی برای برطرف ساختن نیازهایشان استفاده کنند.*	
۱	۰/۱۶	۰/۴۸	۲/۸۵	گیاهان و حیوانات به اندازه انسان ها حق زندگی دارند.	
۹	۰/۳۸	۰/۸۸	۲/۲۹	هدف از خلقت انسان حکمروایی بر سایر موجودات است.*	
۴	۰/۲۹	۰/۷۷	۲/۵۷	انسان ها طبیعت و منابع طبیعی را به شدت تخریب می کنند.	انسان محور
۶	۰/۳۲	۰/۷۸	۲/۴۱	چیزی که نابودی زمین نامیده می شود دروغ است و چنین چیزی وجود ندارد.*	
۱۱	۰/۴۷	۰/۷۵	۱/۵۹	بشر بالاخره راه چگونگی کنترل و سلطه ی بر طبیعت را پیدا خواهد کرد.*	

دامنه میانگین بین ۱ تا ۳ می باشد. *گویه های منفی برعکس نمره گذاری شده اند.

بررسی رتبه بندی ابعاد نگرش زیست محیطی براساس ضریب تغییرات (جدول ۴) نشان داد بعد بحران محیطی در رتبه اول قرار گرفت که این نشان می دهد اکثریت افراد معتقد به وجود بحران در طبیعت هستند. بعد محیط گرایی در رتبه دوم قرار گرفت بنابراین این نگرش که کل موجودات بر انسان ارجحیت دارند در رتبه دوم واقع شده است. هم چنین براساس نتایج، بعد تعادل در جایگاه سوم قرار گرفته است. در واقع اعتقاد به اینکه تعادل انسان و طبیعت بقاء و سلامتی کره ی خاکی را تضمین می کند در رتبه سوم قرار گرفت. رتبه چهارم مربوط به بعد محدودیت در رشد است که بر اساس آن راه حل مسائل زیست محیطی محدود نمودن خواسته ها و فعالیت های بشری است. در نهایت بعد انسان محوری در رتبه آخر، قرار گرفت که این نشان می دهد تعداد کمتری از افراد اعتقاد به ارجحیت و برتری انسان بر سایر مخلوقات دارند.

جدول (۴): میانگین، انحراف معیار، ضریب تغییرات و رتبه بندی ابعاد نگرش زیست محیطی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	ابعاد
۱	۰/۲۲	۰/۴۸	۲/۱۵	بحران محیطی
۲	۰/۲۲	۰/۴۷	۲/۰۶	محیط گرایی
۳	۰/۲۴	۰/۶۰	۲/۴۸	تعادل
۴	۰/۲۹	۰/۴۹	۱/۶۸	محدودیت در رشد
۵	۰/۳۳	۰/۵۳	۱/۵۹	انسان محور

دامنه میانگین بین ۱ تا ۳ می باشد.

نتیجه آزمون t تک نمونه ای ۵ مولفه سرمایه اجتماعی در جدول (۵) آورده شده است. نتایج آن نشان داد در بین ۵ مولفه سرمایه اجتماعی، ۴ مولفه شامل اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی به طور معنی داری از حد متوسط بالاتر بودند. این نتیجه منطبق با ریاحی و همکاران (۱۳۹۲) و شربتیان و همکاران (۱۳۹۴) و متضاد با یافته گنجی و زارع غیاث آبادی (۱۳۹۴) و رومیانی و همکاران (۱۳۹۴) می باشد. فزون بر این نتایج تحقیق نشان داد مولفه شبکه اجتماعی به طور معنی داری از حد متوسط پایین تر بود. این نتیجه منطبق با یافته های یافته های رومیانی و همکاران (۱۳۹۴) و در تضاد با یافته های ریاحی و همکاران (۱۳۹۲) است. از طرف دیگر به طور کلی سرمایه اجتماعی پاسخگویان به طور معنی داری از حد متوسط بالاتر بود که با یافته های گنجی و زارع غیاث آبادی (۱۳۹۴)، رومیانی و همکاران (۱۳۹۴)، ریاحی و همکاران (۱۳۹۲) و احمدوند و همکاران (۱۳۹۱) مطابقت دارد.

جدول (۵): نتایج آزمون t تک نمونه ای ۵ مولفه سرمایه اجتماعی

فاصله اطمینان	انحراف از میانگین	معنی داری	مقدار t	میانگین	ابعاد	
						حد بالا
۰/۲۸	۰/۱۸	۰/۲۳	۰/۰۰۰	۹/۲۶	۲/۲۳	اعتماد اجتماعی
-۰/۰۷	-۰/۱۵	-۰/۱۱	۰/۰۰۰	-۵/۱۸	۱/۸۸	شبکه اجتماعی
۰/۳۱	۰/۲۰	۰/۲۵	۰/۰۰۰	۹/۲۵	۲/۲۵	انسجام اجتماعی
۰/۳۲	۰/۱۹	۰/۲۵	۰/۰۰۰	۷/۹۷	۲/۲۵	هنجار اجتماعی
۰/۲۲	۰/۱۱	۰/۱۷	۰/۰۰۰	۶/۵۱	۲/۱۷	مشارکت اجتماعی
۰/۱۶	۰/۰۹	۰/۱۲	۰/۰۰۰	۷/۱۱	۲/۱۲	سرمایه اجتماعی

نتیجه آزمون t تک نمونه ای ۵ بعد نگرش زیست محیطی آمده در جدول (۶) نشان داد در بین ۵ بعد نگرش زیست محیطی، ابعاد محیط گرایی، تعادل و بحران محیطی به طور معنی داری از حد متوسط بالاتر بودند. در حالی که در ۲ بعد محدودیت در رشد و انسان محور به طور معنی داری پایین تر از حد متوسط بودند که این نتیجه با یافته بنی فاطمه و همکاران (۱۳۹۲) منطبق است. هم چنین به طور کلی نگرش زیست محیطی پاسخگویان به طور معنی داری از حد متوسط بالاتر بود که هم راستا با مطالعات صالحی و پازوکی نژاد (۱۳۹۳)، عابدی سروسستانی (۱۳۹۳)، بنی فاطمه و همکاران (۱۳۹۲)، عابدی سروسستانی (۱۳۹۰) و نوری پور و احمدوند (۱۳۹۰) می باشد.

جدول (۶): نتایج آزمون t تک نمونه ای ۵ بعد نگرش زیست محیطی

فاصله اطمینان	انحراف از میانگین	معنی داری	مقدار t	میانگین	ابعاد	
						حد بالا
۰/۱۱	۰/۰۱	۰/۰۶	۰/۰۱۷	۲/۴۰	۲/۰۶	محیط گرایی
-۰/۲۶	-۰/۳۷	-۰/۳۱	۰/۰۰۰	-۱۱/۱۹	۱/۶۸	محدودیت در رشد
۰/۵۵	۰/۴۱	۰/۴۸	۰/۰۰۰	۱۳/۹۳	۲/۴۸	تعادل
-۰/۳۴	-۰/۴۶	-۰/۴۰	۰/۰۰۰	-۱۳/۱۰	۱/۵۹	انسان محور
۰/۲۱	۰/۱۰	۰/۱۵	۰/۰۰۰	۵/۵۶	۲/۱۵	بحران محیطی
۰/۱۷	۰/۱۰	۰/۱۳	۰/۰۰۰	۷/۴۸	۲/۱۳	نگرش زیست محیطی

به منظور بررسی رابطه بین نگرش زیست محیطی و ابعاد سرمایه اجتماعی از ضریب همبستگی پیرسون بهره گرفته شد. نتایج به دست آمده در جدول (۷) نشان می دهد علامت ضریب همبستگی بین نگرش زیست محیطی و اعتماد اجتماعی، شبکه اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی مثبت به دست آمده است. این نشان می دهد تغییرات نگرش زیست محیطی و ابعاد سرمایه اجتماعی هم جهت هستند. به بیان دیگر افزایش نگرش زیست محیطی با بالا رفتن اعتماد اجتماعی، شبکه اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی همراه است. هر چند نتایج سطح معنی داری نشان می دهد سطح معنی داری به دست آمده بالاتر از ۰/۰۵ و در نتیجه این تغییرات از لحاظ آماری معنی دار نمی باشند.

جدول (۷): ضریب همبستگی پیرسون بین نگرش زیست محیطی و ابعاد سرمایه اجتماعی

مشارکت اجتماعی	هنجار اجتماعی	انسجام اجتماعی	شبکه اجتماعی	اعتماد اجتماعی	ابعاد سرمایه اجتماعی نگرش زیست محیطی
۰/۰۷۳	۰/۰۷۱	۰/۰۷۶	۰/۰۲۵	۰/۰۸۱	همبستگی پیرسون
۰/۲۰۶	۰/۲۲۴	۰/۱۹۰	۰/۶۷۲	۰/۱۶۲	سطح معنی داری

بین سرمایه اجتماعی و ابعاد نگرش زیست محیطی (جدول ۸) نشان می دهد ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و ابعاد محیط گرایی، محدودیت در رشد و تعادل مثبت به دست آمد. این نشان می دهد تغییرات سرمایه اجتماعی و ابعاد محیط گرایی، محدودیت در رشد و تعادل هم جهت هستند. هر چه سرمایه اجتماعی پاسخگویان بیشتر باشد به ترتیب اعتقاد به "ارجحیت و برتری کل موجودات بر انسان"، "محدود نمودن خواسته‌ها و فعالیت‌های بشری به عنوان راه حل مسائل زیست محیطی" و "نگرش تعادلی به طبیعت" بیشتر خواهد بود. قابل ذکر است که اگرچه ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و ابعاد محیط گرایی، محدودیت در رشد و تعادل مثبت به دست آمده است این ضرایب از لحاظ آماری معنی دار نشده اند. از طرفی ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و بعد انسان محور منفی به دست آمده است. این نشان می دهد هر چه سرمایه اجتماعی پاسخگویان بیشتر باشد بعد انسان محوری کمتر خواهد بود. در واقع افراد با سطح سرمایه اجتماعی بالا کمتر معتقدند که انسان بر سایر مخلوقات ارجحیت و برتری دارد. فزون بر این، ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و بعد بحران محیطی منفی به دست آمده است. به بیان دیگر افرادی که سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردارند کمتر به وجود بحران در طبیعت معتقدند. البته علیرغم منفی بودن ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و ابعاد انسان محور و بحران محیطی، این ضرایب از لحاظ آماری معنی دار نشده اند.

جدول (۸): ضریب همبستگی پیرسون بین سرمایه اجتماعی و ابعاد نگرش زیست محیطی

ابعاد نگرش زیست محیطی	محیط گرایی	محدودیت در رشد	تعادل	انسان محور	بحران محیطی
همبستگی پیرسون	۰/۰۳۷	۰/۰۵۴	۰/۰۴۳	-۰/۰۲۴	-۰/۰۱۷
سطح معنی داری	۰/۵۲۶	۰/۳۴۸	۰/۴۶۱	۰/۶۸۵	۰/۷۷۶

مطابق جدول (۹) ضریب همبستگی پیرسون بین سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی ۰/۰۸۳ بدست آمد که با توجه به اینکه سطح معنی داری ۰/۱۵۴ می باشد که بزرگتر از ۰/۰۵ است بنابراین یافته این جدول نشان می دهد به طور کلی بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی رابطه ای وجود ندارد. با توجه به اینکه سرمایه اجتماعی آن دسته از ویژگی های زندگی اجتماعی، شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد است که مشارکت کنندگان را قادر می سازد تا به شیوه ای موثرتر اهداف مشترک خود را تعقیب کنند و از آنجا که در این تحقیق بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی رابطه ای مشاهده نشد این می تواند نشان دهنده آن باشد که اگرچه به طور کلی نگرش زیست محیطی پاسخگویان بالاتر از حد متوسط بدست آمد اما مسایل زیست محیطی جز اهداف مشترک پاسخگویان نمی باشد. به بیان دیگر، به نظر می رسد علیرغم برخورداری پاسخگویان از حد متوسط از نگرش زیست محیطی، بحران های زیست محیطی جز نگرانی جمعی آنان نمی باشد.

جدول (۹): ضریب همبستگی پیرسون بین سرمایه اجتماعی و نگرش زیست محیطی

متغیر اول	متغیر دوم	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی داری
سرمایه اجتماعی	نگرش زیست محیطی	۰/۰۸۳	۰/۱۵۴

نتیجه گیری

نتایج بررسی رتبه بندی ۵ مولفه سرمایه اجتماعی نشان داد به ترتیب مولفه های اعتماد اجتماعی، شبکه اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و هنجار اجتماعی در رتبه های اول تا پنجم واقع شدند. بررسی رتبه بندی ابعاد نگرش زیست محیطی نیز نشان داد بعد بحران محیطی در رتبه اول قرار گرفت. ابعاد محیط گرایی، تعادل و محدودیت در رشد به ترتیب در رتبه های دو تا چهارم قرار گرفتند و بعد انسان محوری در رتبه آخر قرار گرفت. بنابراین عمده پاسخگویان معتقد به وجود بحران در طبیعت هستند (بعد بحران محیطی). از طرف دیگر تعداد کمتری از افراد اعتقاد به ارجحیت و برتری انسان بر سایر مخلوقات دارند (بعد انسان محوری).

نتیجه آزمون t تک نمونه ای ۵ مولفه سرمایه اجتماعی نشان داد در بین ۵ مولفه سرمایه اجتماعی، ۴ مولفه شامل اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی به طور معنی داری از حد متوسط بالاتر بودند در حالی که مولفه شبکه اجتماعی به طور معنی داری از حد متوسط پایین تر بود. بنابراین برای افزایش سرمایه اجتماعی در منطقه بایستی بر بهبود شبکه اجتماعی تأکید نمود. هم چنین، به طور کلی سرمایه اجتماعی پاسخگویان به طور معنی داری از حد متوسط بالاتر بود.

نتیجه آزمون t تک نمونه ای ۵ بعد نگرش زیست محیطی نشان داد در بین ۵ بعد نگرش زیست محیطی، ابعاد محیط گرایی، تعادل و بحران محیطی به طور معنی داری از حد متوسط بالاتر بودند. در حالی که ۲ بعد محدودیت در رشد و انسان محور به طور معنی داری پایین تر از حد متوسط بودند. در واقع این یافته ها نشان داد که به طور معنی داری این نگرش که محدود نمودن خواسته ها و فعالیت های بشری راه حل مسائل زیست محیطی است کمتر از حد متوسط است. بنابراین می توان چنین برداشت کرد که پاسخگویان کمتر معتقد به محدود نمودن فعالیت های بشری به عنوان راه حل مسائل زیست محیطی می باشند. همچنین بر اساس یافته ها اعتقاد به ارجحیت و برتری انسان بر سایر مخلوقات به طور معنی داری پایین تر از حد متوسط است. به بیان دیگر پاسخگویان کمتر معتقدند که انسان بر سایر مخلوقات برتری دارد. از طرفی به طور کلی نگرش زیست محیطی پاسخگویان به طور معنی داری از حد متوسط بالاتر بود. بنابراین می توان چنین نتیجه گرفت که در مجموع اگرچه نگرش پاسخگویان به محیط زیست را نمی توان یک نگرش بسیار قوی محسوب نمود اما در حد ضعیف هم نبوده و بالاتر از حد متوسط است.

نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین نگرش زیست محیطی و ابعاد سرمایه اجتماعی نشان داد علامت ضریب همبستگی بین نگرش زیست محیطی و اعتماد اجتماعی، شبکه اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی مثبت به دست آمد. در واقع، تغییرات نگرش زیست محیطی و ابعاد سرمایه اجتماعی هم جهت هستند. با این وجود، نتایج سطح معنی داری نشان داد این تغییرات از لحاظ آماری معنی دار نمی باشند.

نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین سرمایه اجتماعی و ابعاد نگرش زیست محیطی حاکی از آن بود که ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و ابعاد محیط گرایی، محدودیت در رشد و تعادل مثبت بود. به بیان دیگر، تغییرات سرمایه اجتماعی و ابعاد محیط گرایی، محدودیت در رشد و تعادل هم جهت هستند. از طرف دیگر، ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و بعد انسان محور منفی به دست آمده است. این نشان می دهد هر چه سرمایه اجتماعی پاسخگویان بیشتر باشد بعد انسان محوری کمتر خواهد بود. در واقع افراد با سطح سرمایه اجتماعی بالا کمتر معتقدند که انسان بر سایر مخلوقات ارجحیت و برتری دارد. فزون بر این، ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و بعد بحران محیطی منفی به دست آمده است. به بیان دیگر افرادی که سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردارند کمتر به وجود بحران در طبیعت معتقدند. البته قابل ذکر است که ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و ابعاد انسان محور و بحران محیطی، این ضرایب از لحاظ آماری معنی دار نشده اند. با توجه به نتایج بدست آمده پیشنهادهای زیر ارائه می شود: با توجه به اینکه در بین ابعاد سرمایه اجتماعی، شبکه اجتماعی به طور معنی داری پایین تر از سطح متوسط بود بنابراین به منظور تقویت شبکه اجتماعی و متعاقباً افزایش سطح سرمایه اجتماعی، بهتر است شبکه های افقی در قالب مشارکت های مدنی (انجمن ها، باشگاه ها، احزاب و غیره) در روستا تشکیل شوند و مردم روستا به عضویت و حضور فعال در این شبکه ها تشویق شوند. کنش ها و ارتباط متقابل روستاییان در این شبکه ها همچنین می تواند منجر به افزایش سایر مولفه های سرمایه اجتماعی مانند اعتماد اجتماعی و هنجار اجتماعی شود. بنابراین تشکیل این شبکه ها در روستا می تواند به طور مستقیم و غیرمستقیم منجر به افزایش سرمایه اجتماعی روستاییان گردد.

در بین مولفه های سرمایه های اجتماعی، هنجار اجتماعی رتبه پنجم را به خود اختصاص داد. با توجه به اینکه هنجارهای اجتماعی آن دسته از قواعد رسمی و غیر رسمی است که بیان می کنند که چگونه اعضای شبکه بایستی با یکدیگر رفتار کنند بنابراین لازم است احترام و پایبندی به قواعد موجود در روستا از طریق متولیان آن از جمله دهیار و اعضای شورا مورد توجه بیشتر قرار گیرد.

انسجام اجتماعی دلالت بر توافق جمعی و همبستگی میان افراد یک جامعه دارد. به منظور افزایش انسجام اجتماعی پیشنهاد می شود با حفظ و تقویت مناسک جمعی مذهبی و سنتی و نیز تشکیل انجمن ها و تعاونی ها، در جهت افزایش تعامل های اجتماعی بین افراد و کاهش میزان نزاع و درگیری ها گام برداشته شود.

با توجه به اینکه در بین ابعاد نگرش زیست محیطی، بعد محدودیت در رشد به طور معنی داری پایین تر از حد متوسط بود لازم است در زمینه اهمیت محدود نمودن خواسته ها و فعالیت های بشری به عنوان راه حل مسائل زیست محیطی از طریق رسانه های گروهی و برگزاری دوره های آموزشی اطلاع رسانی صورت گیرد.

منابع

۱. احمدوند، مصطفی، سعید هدایتی نیا و خسرو عبداللهی. (۱۳۹۱). بررسی تاثیر رفاه و سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در مناطق روستایی شهرستان بویراحمد، پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۲: ۸۹-۱۱۲.
۲. بنی فاطمه، حسین، شهرام روستایی، محمدباقر علیزاده اقدم و فهیمه حسین نژاد. (۱۳۹۲). بررسی نگرش محیط زیستی شهروندان شهر تبریز بر اساس پارادایم محیط زیستی نو، پژوهش های محیط زیست، ۴(۷): ۱۷۳-۱۸۶.
۳. رومیانی، احمد، عنابستانی، علی اکبر و محمد ولایی. (۱۳۹۴). تحلیلی بر اثرات سرمایه اجتماعی بر روی توسعه پایدار روستایی دهستان رومشگان غربی - شهرستان کوهدشت، فضای جغرافیایی، ۱۵(۵۲): ۹۷-۱۱۵.
۴. ریاحی، وحید، علیرضا جمشیدی، داود جمینی و رامین چراغی. (۱۳۹۲). بررسی و ارزیابی سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر آن در بین روستائیان، پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۱(۴): ۱-۲۴.
۵. شربتیان، محمدحسن، احمد بخارایی و پویا طوافی. (۱۳۹۴). مطالعه تأثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستای اسد آباد شهرستان تربت حیدریه)، نگرش های نو در جغرافیا انسانی، ۷(۴): ۱۳۹-۱۶۳.
۶. صالحی، صادق و زهرا پازوکی نژاد. (۱۳۹۳). تحلیل عوامل اجتماعی موثر بر نگرش و عملکرد زیست محیطی دانشجویان، جامعه شناسی کاربردی، ۲۵(۳): ۷۱-۸۸.
۷. صالحی، صادق و لقمان امام قلی. (۱۳۹۱). سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه موردی: استان کردستان)، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۸(۲۸): ۹۱-۱۲۰.
۸. عابدی سروستانی، احمد. (۱۳۹۰). واکاوی نگرش و رفتارهای زیست محیطی: مطالعه ای درباره دانشجویان کارشناسی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۷(۲): ۷۷-۹۱.
۹. عابدی سروستانی، احمد. (۱۳۹۳). تعلق مکانی، نگرش و رفتار محیط زیستی گردشگران پارک های جنگلی، پژوهش های محیط زیست، ۵(۹): ۳۵-۴۶.
۱۰. عینالی، جمشید. (۱۳۹۳). ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در یکپارچه سازی اراضی کشاورزی مطالعه موردی: دهستان حصار ولی عصر - شهرستان آوج، پژوهش های روستایی، ۵(۲): ۳۷۵-۳۹۶.
۱۱. فعلی، سعید، حسن صدیقی، غلامرضا پزشکی راد و آرزو میرزایی. (۱۳۸۹). چالش های جوامع روستایی ایران برای دستیابی به توسعه پایدار، روستا و توسعه، ۱۳(۴): ۹۷-۱۲۸.
۱۲. گنجی، محمد و فاطمه زارع غیاث آبادی. (۱۳۹۴). رابطه استفاده از رسانه های جمعی و میزان سرمایه اجتماعی در شهر کاشان، جامعه شناسی کاربردی، ۲۶(۴): ۱۰۹-۱۲۸.
۱۳. معتمدی نیا، زهره و عبدالحمید پاپزن و حسین مهدی زاده. (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر نگرش زیست محیطی مالکان و مدیران SME های کشاورزی استان های کرمانشاه و ایلام. محیط زیست طبیعی منابع طبیعی ایران، ۶۷(۱): ۹۱-۱۰۳.
۱۴. نادری مهدی، کریم و محمد حسن فطرس و سید محمد جعفر اصفهانی. (۱۳۹۴). رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و کارایی (مطالعه موردی زعفرانکاران شهرستان فردوس)، پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۴(۲): ۲۱-۳۵.
۱۵. نوری پور، مهدی و مصطفی احمدوند. (۱۳۹۰). تحلیل مقایسه ای نگرش زیست محیطی دانشجویان کشاورزی دانشگاه یاسوج، پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، ۱۸: ۲۹-۴۴.

۱۶. نیک پور، عامر، حسین کریم زاده و حیدر واحدی. (۱۳۹۴). ارزیابی توزیع فضایی سرمایه اجتماعی در محله های شهری. مورد مطالعه: شهر بابلسر، آمایش جغرافیایی فضا، ۵(۱۸): ۱۳۷-۱۴۸.
۱۷. وثوقی، منصور و علی ایمانی. (۱۳۸۹). آینده توسعه روستایی و چالش های پایداری، توسعه روستایی، ۱(۲): ۲۳-۴۵.

18. Adam, F. & Roncevic, B. (2003). Social capital: recent debates and research trends, *Social Science Information*, 42: 155-183.
19. Dunlap, R., Van Liere, K.; Mertig, A. & Emmet Jones, R. (2000). Measuring endorsement of the new ecological paradigm: A revised NEP scale in *Journal of Social Issues*, 56(3): 425-442.
20. Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society, and development, *Third World Quarterly*, 22(1): 7-20.
21. Gratano, J., Inglehart, R., & Leblang, D. (1996). Cultural values, stable democracy, and economic development: Theory, hypotheses, and some empirical tests, *American Journal of Political Science*, 53 (4): 69-105.
22. Hawcroft, L. J. & Milfont, T. L. (2010). The use (and abuse) of the new environmental paradigm scale over the last 30 years: A meta-analysis, *Journal of Environmental Psychology*, 30: 143-158.
23. Lee, E.B. (2008). Environmental attitudes and information sources among African American college students, *The Journal of Environmental Education*, 40(1): 29-42.
24. Putnam, T.E. (2006). Environmental paradigm shifts: Their causes, attributes, and implications for environmental sustainability. *Proceedings of the National Conference on Undergraduate Research (NCUR)*, The University of North Carolina at Asheville Asheville, North Carolina, April 6-8, 401-408.
25. Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social capital: implications for development theory, research, and policy. *The World Bank Research Observer*, New York, 15(2), 225-249.